

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна

Економічний факультет

Кафедра економіки та менеджменту

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему: «ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦІН У ЗОВНІШНІЙ ТОРГІВЛІ»

Виконала: студентка 4 курсу, групи ЕЛ – 41

Спеціальності 281 «Публічне управління
та адміністрування»

Освітньо-професійної програми

«Публічне управління та
адміністрування»

_____ Д.В. Шептуха

Керівник наукової роботи: кандидат
економічних наук, доцент

_____ Я.В. Кононенко

Рецензент: _____

(Посада)

Харків – 2024

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Факультет: економічний

Кафедра економіки та менеджменту

Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр

Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Ганна ДОРОШЕНКО
(підпис) (ім'я, прізвище)

« 06 » червня 2024 року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ (ПРОЄКТ)

_____ Шептуха Діана Віталіївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи « Державне регулювання цін у зовнішній торгівлі »
керівник роботи Яна Володимирівна Кононенко, канд. екон. наук., доц. кафедри економіки та менеджменту

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від “ 09 ” квітня 2024 року
№ 2101-5/786

2. Строк подання студентом роботи 05.06.2024

3. Перелік питань, які потрібно розробити: сутність, механізм державного впливу на цінову політику у зовнішній торгівлі, мета, принципи, цілі, завдання, переваги та недоліки державного регулювання цін у зовнішній торгівлі, аналіз стану державного регулювання цін в Україні, аналіз зарубіжного досвіду, рекомендації щодо вдосконалення системи державного регулювання цін у зовнішній торгівлі.

4. План роботи

№ з/п	Послідовність підготовки кваліфікаційної роботи	Термін завершення етапів роботи
1.	Вибір теми і подання заяви на ім'я завідувача кафедри про обрання теми кваліфікаційної роботи	15.09.2023
2.	Формулювання та оформлення завдань кваліфікаційної роботи	20.09.2023
3.	Узгодження з керівником плану кваліфікаційної роботи	02.12.2023
4.	Підготовка першого розділу роботи	01.02.2024
5.	Збір і обробка емпіричних даних та їх узагальнення в другому розділі роботи	02.05.2024
7.	Написання вступу, висновків та рекомендаційного підрозділу кваліфікаційної роботи	08.05.2024
8.	Подання чорнового варіанту всієї кваліфікаційної роботи керівнику	25.05.2024
9.	Подання кваліфікаційної роботи на кафедру економіки та менеджменту	28.05.2024

1. Дата видачі завдання 20 вересня 2023 р.

Здобувач вищої освіти _____ **Д. В. ШЕПТУХА**

(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник кваліфікаційної роботи _____ **Я. В. КОНОНЕНКО**

(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦІН У ЗОВНІШНІЙ ТОРГІВЛІ.....	10
1.1 ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦІН	10
1.2 МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО ВПЛИВУ НА ЦІНОВУ ПОЛІТИКУ У ЗОВНІШНІЙ ТОРГІВЛІ	15
1.3 МІСЦЕ ТА РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦІН У ЗАГАЛЬНІЙ СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ.....	24
РОЗДІЛ 2 СТРАТЕГІЇ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ЦІНАМИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: АНАЛІЗ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	28
2.1 АНАЛІЗ ІСНУЮЧОЇ ПРАКТИКИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦІН У ЗОВНІШНІЙ ТОРГІВЛІ	28
2.2 СВІТОВІ РИНКИ: КОЛИВАННЯ ЦІН, ІМПОРТ ТА ЕКСПОРТ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ, ПРОГНОЗИ В РІЗНИХ СЕКТОРАХ	32
2.3 РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦІН У ЗОВНІШНІЙ ТОРГІВЛІ	42
ВИСНОВКИ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53
ДОДАТКИ.....	56

ВСТУП

Ця робота присвячена темі державного регулювання цін у зовнішній торгівлі. Регулювання цін є надзвичайно важливою складовою в сучасних умовах глобалізації та інтенсивності міжнародної торгівлі. Конкуренція на міжнародному ринку загострюється та країни активно співпрацюють у рамках міжнародних торгових угод. Спосіб регулювання цін може впливати на конкурентоспроможність країни на міжнародному ринку, що є ключовим аспектом сучасної економіки. Застосування правильної цінової політики стає стратегічно важливим завданням для країн у напрямку збереження і розширення свого економічного впливу на міжнародному рівні. Зміни цін на зовнішньому ринку можуть вплинути на рівень інфляції та фінансову стабільність країни. Регулювання цін - це інструмент, за допомогою якого можна керувати цими процесами. Забезпечення цінової стабільності на міжнародних ринках може позитивно вплинути на національний економічний добробут.

Актуальність дослідження державного регулювання цін зовнішньої торгівлі проявляється в сучасних економічних умовах, коли глобалізація та міжнародна конкуренція вимагають від країн ефективних стратегій контролю за ціновими процесами. Загострення торговельних конфліктів, зміни у світовому ринковому середовищі, вплив пандемії COVID-19 на міжнародну торгівлю - все це підкреслює актуальність розуміння та аналізу механізмів регулювання цін для забезпечення стабільності економічного розвитку.

Щодо переліку українських та іноземних науковців, які внесли вагомий внесок у дослідження цієї теми, можна згадати: Іваненко Олександр Олександрович - експерт з міжнародної економіки, автор численних публікацій про державне регулювання зовнішньої торгівлі. Гурковська

Людмила Миколаївна - професор, спеціаліст з міжнародної торгівлі, досліджує стратегії управління цінами на зовнішніх ринках. Пол Робін Кругман - американський економіст, лауреат Нобелівської премії з економіки, відомий своїми дослідженнями у галузі міжнародної торгівлі та регулювання цін. Джозеф Стігліц - ще один американський економіст, лауреат Нобелівської премії, автор численних праць про міжнародні економічні відносини та політику цін.

Основна мета дослідження полягає в аналізі та оцінці ефективності національного зовнішньоекономічного контролю над цінами та його вплив на розвиток національної економіки. Ця робота передбачає теоретичний аналіз, особливо розгляд основних теорій зовнішньої торгівлі та ціноутворення, а також дослідження наукових методів регулювання цін на міжнародному ринку. Крім того, вона включає оцінку історичного контексту, беручи до уваги еволюцію державного втручання в цінову політику зовнішньої торгівлі. У завдання також входить дослідження ефективності існуючих моделей регулювання цін, це включає в себе ретроспективний аналіз систем регулювання цін у різних країнах та їх вплив на торговельний баланс і загальний економічний розвиток.

Основне завдання дослідження полягає в поглибленому розумінні на дослідженні взаємозв'язку державного регулювання зовнішньоторговельних цін з основними показниками розвитку національної економіки, що дозволить сформулювати рекомендації щодо оптимального використання цінового інструментарію в економічних умовах. Враховуючи сучасні тенденції, дослідження національного регулювання зовнішньоторговельних цін є необхідним для розробки ефективних стратегій, спрямованих на підтримку економічного зростання та сталого розвитку в умовах глобалізації та міжнародної торгівлі.

Об'єкт дослідження є процеси впливу ціни на зовнішню торгівлю, які можуть бути піддані впливу державної політики, такої як мита, квоти, субсидії, валютні курси та інші заходи. Також вивчається вплив цих цін на економічні процеси в країні, такі як інфляція, експорт імпортованих товарів, баланс платіжної здатності тощо.

Предметом дослідження є теоретичні, практичні аспекти, механізми, інструменти та політичні стратегії, які використовуються державами для контролю за цінами на товари та послуги, що експортуються або імпортуються.

Дослідження ґрунтується на аналізі наукової літератури, статистичних даних, нормативно-правових документів та аналітичних звітів міжнародних організацій і національних урядів, на аналізі впливу цінового регулювання на міжнародні економічні відносини. Для дослідження різних моделей державного цінового регулювання та їх впливу на міжнародні економічні відносини використано порівняльний аналіз; для оцінки сильних і слабких сторін цінового регулювання у зовнішній торгівлі - метод SWOT-аналізу.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі різних підходів та інструментів державного цінового регулювання зовнішньої торгівлі в сучасних умовах глобалізації та економічної турбулентності. Отримані результати можуть бути використані для формування та реалізації ефективних стратегій управління зовнішньою торгівлею в рамках національної та міжнародної економічної політики. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані для прийняття органами державного управління обґрунтованих рішень щодо цінового регулювання на зовнішніх ринках та підвищення конкурентоспроможності товарів, що експортуються.

Висновки з цього дослідження мають вагомий вплив на удосконалення способів регулювання та практичного аналізу державного регулювання цін у

зовнішній торгівлі. Дослідження розширює теоретичні основи та вводить нові аспекти взаємозв'язку між ціновим регулюванням і торговим процесом, розкриває інноваційні методи та підходи, що надає розуміння впливу нагляду за цінами на ключові показники зовнішньої торгівлі. Отримані висновки та рекомендації можуть слугувати основою для подальших наукових досліджень та формування в цьому контексті ефективних стратегій державного управління.

Апробація результатів. Тези за темою дослідження опубліковано в збірнику Всеукраїнської науково-практичної конференції «Фінансово-економічні проблеми розвитку суб'єктів господарювання»: Шептуха Д. В., Кононенко Я. В. Державне регулювання цін у зовнішній торгівлі. Матер. XIV Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. «Управління проектами: проектний підхід в сучасному менеджменті». 19-20 жовтня 2023 р., м. Одеса. ОДАБА. С. 455-456.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦІН У ЗОВНІШНІЙ ТОРГІВЛІ

1.1 Поняття та сутність державного регулювання цін

Зовнішня торгівля -це система економічних відносин між країнами, основною метою яких є імпорт і експорт товарів і послуг. Об'єктами зовнішньої торгівлі є товари: готова продукція, сировина, напівфабрикати, продукція інтелектуальної власності: патенти, ліцензії, товарні знаки [20].

Слід зазначити, що зовнішня торгівля дає країнам можливість спеціалізуватися на видах діяльності, в яких вони мають порівняльну перевагу; підпорядковує вітчизняних виробників здоровій дисципліні; веде до підвищення продуктивності праці. Державне регулювання цін -це діяльність держави, спрямована на встановлення та підтримання певного рівня цін для забезпечення прибуткової діяльності суб'єктів господарювання, паритету цін у різних галузях народного господарства, реального стану заробітної плати, валютної стабільності та інших економічних параметрів у державі. Це один із інструментів захисту національних інтересів і захисту громадян. Державний нагляд за цінами може здійснюватися шляхом реєстрації цін, переговорів, коригування прибутку, встановлення базової ціни, фіксованої надбавки, декларування цін, позитивного списку та іншими методами. Метою національного контролю за цінами є регулювання споживання товарів, захист національних виробників і регулювання прибутків товаровиробників в умовах жорсткої ринкової конкуренції. Однак, у більшості випадків ціни приховані від

нас, і ми можемо побачити ціни особисто. Проаналізувавши таблицю 1.1, зможемо ознайомитися з видами зовнішньоекономічної діяльності.

Таблиця 1.1- Види зовнішньоекономічної діяльності

Вид зовнішньоекономічної діяльності	Опис
Експорт та імпорт товарів, капіталів та робочої сили	Спрямованість на продаж і купівлю товарів, послуг, капіталів та робочої сили за кордоном.
Надання послуг іноземним суб'єктам господарської діяльності	Надання різноманітних послуг, таких як виробничі, транспортно-експедиційні, страхові тощо.
Наукова, науково-технічна, виробнича та навчальна кооперація	Співпраця у наукових, технічних, виробничих та освітніх проектах з іноземними партнерами.
Міжнародні фінансові операції та операції з цінними паперами	Участь у фінансових операціях та обміні цінними паперами на міжнародних ринках.
Кредитні та розрахункові операції	Укладання кредитних та розрахункових угод з іноземними партнерами.
Спільна підприємницька діяльність	Створення спільних підприємств та проведення спільних господарських операцій.
Організація та проведення виставок, аукціонів, торгів, конференцій та інших подібних заходів	Організація та участь у виставках, аукціонах, торгах, конференціях та інших заходах.
Товарообмінні (бартерні) операції та інші види діяльності	Проведення торгових операцій на основі товарообміну без використання грошових коштів.
Орендні, в тому числі лізингові, операції	Здійснення орендних та лізингових угод з іноземними партнерами.
Роботи на контрактній основі та підприємницька діяльність фізичних осіб	Виконання робіт та укладення контрактів з іноземними суб'єктами господарської діяльності.
Інші види зовнішньоекономічної діяльності	Діяльність, не включена в інші категорії та не заборонена законодавством.

Джерело: складено автором за [7].

Загалом, на території України протягом історії використовувалися різні економічні течії та концепції, які відображалися у внутрішніх та зовнішніх економічних політиках країни. Ось деякі з них:

- Феодальна система: У середньовічні часи на території України переважала феодальна система виробництва, коли великі землевласники мали контроль над землею та селянською працею. Економіка базувалася на землеробстві та ремеслах.
- Комерційна діяльність в Україні була започаткована Богданом Хмельницьким (1595-1657), видатним політиком і гетьманом. Він звільнив селян від кріпацтва і заохочував розвиток мануфактурного виробництва та міських ремесел. Під час свого правління Богдан Хмельницький зміцнив торговельні відносини, а іноземні купці були звільнені від ввізного та вивізного мита. Також були підписані довгострокові торговельні угоди. Така політика сприяла всебічному розвитку торгівлі, її відокремленню в самостійну галузь та створенню внутрішнього ринку. Водночас були введені високі тарифи на експорт дорогоцінних металів та коштовного каміння. Комерційна економіка: У 16-17 століттях, коли в Україні формувалися козацькі держави, торгівля здійснювалася з іншими країнами Європи та Близького Сходу. Ця епоха також відзначалася розвитком ремесла та мануфактур.
- Меркантилізм: У період формування Речі Посполитої та пізніше, під впливом Польщі та Литви, на території України розвивався меркантилізм. Державні влади сприяли розвитку зовнішньої торгівлі та промисловості з метою накопичення золота та срібла. Одним з найважливіших документів, що відображає жорстку меркантилістську політику козацької доби, є Конституція Пилипа Орлика. Стаття 10 Конституції забороняла старшині (полковникам, сотникам і отаманам)

відбирати землю у простих козаків і змушувати їх продавати свою землю, а також захищала приватну власність.

- Соціалістична економіка: Після революції 1917 року та встановлення радянської влади, на території України впроваджувалася соціалістична економічна модель, яка базувалася на колективізації сільського господарства, націоналізації промисловості та централізованому плануванні.
- Перехід до ринкової економіки: Після отримання незалежності в 1991 році Україна розпочала перехід до ринкової економіки. Цей процес супроводжувався приватизацією, лібералізацією торгівлі, розвитком приватного підприємництва та впровадженням міжнародних економічних стандартів[18].

Зауважимо, що сутність державного регулювання цін включає в себе наступні аспекти:

Встановлення механізмів контролю: Держава встановлює правові норми та механізми контролю, які регулюють формування цін на товари і послуги. Це може включати в себе встановлення митних тарифів, податків, квот на імпорт, а також моніторинг інфляційних процесів.

Стимулювання або обмеження попиту: Державне регулювання цін може включати в себе заходи для стимулювання або обмеження попиту на певні товари або послуги. Наприклад, використання фіскальних заходів або програм соціальної підтримки для зміни попиту на товари.

Регулювання конкуренції: Держава може вживати заходів для забезпечення конкуренції на ринку, щоб запобігти монопольному ціноутворенню. Це може включати в себе антимонопольне законодавство, контроль за зловживанням домінуючим становищем на ринку, а також заохочення конкуренції шляхом стимулювання вступу нових учасників на ринок.

Соціальний захист: Державне регулювання цін може спрямовуватися на захист інтересів споживачів, особливо вразливих груп населення. Це може включати в себе встановлення максимальних цін на основні товари, надання соціальних субсидій або програм підтримки для забезпечення доступності товарів і послуг.

Звернемо увагу, що такі концепції економічної теорії, як теорія абсолютних переваг і порівняльних переваг, і теорія нового торговельного реалізму, важливі для розуміння міжнародної торгівлі та визначення переваг країн у торгових відносинах. Вони допомагають економістам, політикам і бізнесменам зрозуміти, які фактори впливають на обмін товарами та послугами між країнами, як країни отримують вигоду від міжнародної торгівлі та як оптимізувати торгові стратегії для досягнення кращих результатів. Розуміння цих концепцій допомагає приймати обґрунтовані рішення щодо торговельної політики, інвестицій та національного економічного розвитку.

Теорія абсолютних переваг: Ця теорія підкреслює, що країни повинні спеціалізуватися в виробництві тих товарів, в яких вони мають абсолютні переваги. У контексті ціноутворення це може впливати на витрати виробництва та, відповідно, на формування цін на міжнародних ринках.

Теорія відносних переваг: Ця теорія, представлена теорією диференційованих переваг Девіда Рікардо, вказує на те, що країни можуть отримувати вигоди від торгівлі, спеціалізуючись в виробництві тих товарів, виробництво яких їм коштує менше. Це може впливати на конкурентоспроможність та цінову політику.

Теорія нового торгового реалізму: Ця теорія визначає роль учасників міжнародної торгівлі та акцентує на горизонтальній та вертикальній диференціації виробництва країн. В контексті ціноутворення, ця теорія може враховувати різницю у якості продукції та її вплив на ціни. Оцінка цих теорій у контексті ціноутворення повинна враховувати реальні умови глобального

ринку, технологічний прогрес, а також взаємодію інших факторів, таких як міжнародні правила та договори. Управління ціновою політикою країн може ґрунтуватися на цих теоріях для оптимізації економічних взаємин у міжнародній торгівлі.

1.2 Механізми державного впливу на цінову політику у зовнішній торгівлі

Варто зазначити, що державне регулювання цін може впливати на ціни товарів у внутрішній торгівлі через різні механізми. Необхідно підкреслити, що головними засобами зовнішньоторговельної політики є нетарифне, тарифне і валютне регулювання.

Нетарифне регулювання визначається як використання нетарифних заходів для обмеження міжнародної торгівлі. Це включає різні норми і стандарти, адміністративні обмеження, антидемпінгові заходи, санкції та інші інструменти. Нетарифні бар'єри можуть бути спрямовані на захист внутрішніх ринків, екологічних чи соціальних стандартів, а також можуть використовуватися для регулювання конкуренції та забезпечення справедливих умов торгівлі. Воно включає широкий спектр інструментів, таких як стандарти якості, адміністративні правила, антидемпінгові заходи та інші нетарифні бар'єри. Позитивними аспектами нетарифного регулювання є підвищення якості та безпеки продукції, захист прав споживачів, сприяння сталому розвитку виробництва та дотриманню екологічних стандартів. Водночас вони можуть бути ефективним інструментом внутрішньої безпеки, захисту навколишнього середовища та соціального захисту.

З іншого боку, нетарифні бар'єри можуть створювати обмеження для вільної конкуренції, зокрема, завдаючи шкоди менш конкурентоспроможним експортерам та збільшуючи витрати компаній. Оскільки різні країни мають різні вимоги до продукції, прийняття різних стандартів може стати бар'єром для міжнародної торгівлі. На додачу до всього вищезгаданого, іншою проблемою є можливість використання нетарифних бар'єрів для проведення протекціоністської політики та обмеження конкуренції на внутрішніх ринках.

Тому нетарифне регулювання вимагає складного балансування між захистом національних інтересів та ризиком перетворення цих інструментів на бар'єри для вільної торгівлі.

Як правило, нетарифні методи застосовуються державою у випадках:

- Різкого погіршення платіжного балансу країни, якщо негативне сальдо його перевищує 25% загальної суми валютних зобов'язань країни;
- Поповнення державного бюджету;
- Досягнення максимального рівня, встановленого урядом країни, зовнішньої заборгованості (понад 50% валового внутрішнього продукту);
- Значного порушення рівноваги за певними групами товарів на національному ринку;
- Великої різниці між цінами на національному та світовому ринках;
- Необхідність здійснення заходів у відповідь на дискримінаційні дії інших держав; порушення суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності правових норм даної діяльності, встановлено законодавством країни;
- Укладання угод про добровільне обмеження експорту чи імпорту[8].

Пропонується класифікація нетарифних обмежень, що допомагає систематизувати різноманітність таких обмежень та зрозуміти їхні основні характеристики, згідно до табл. 1.2.

Таблиця 1.2 - Класифікація нетарифних обмежень

Інструмент застосування нетарифних обмежень	Опис	Приклад
Демпінг	Встановлення штрафних мит або інших обмежень для боротьби з продажем товарів за цінами нижчими, ніж їх вартість	Антидемпінгові заходи
Експортні кредити	Надання кредитів за сприяння експорту товарів	Кредити, що надаються експортерам
Субсидії при експорті	Надання фінансової підтримки експортерам для зниження їхніх витрат	Субсидії для експортерів
Внутрішні податки і збори	Податки і збори, які застосовуються внутрішньо в країні виробника	Внутрішні акцизи на експорт
Надання льгот	Встановлення пільгових умов для певних категорій експортерів	Пільгові ставки ввізних мит
Технічні бар'єри	Вимоги щодо стандартів та сертифікації товарів	Вимоги до етикетування товарів
Вимоги щодо вмісту місцевих компонентів	Вимоги щодо використання певної кількості місцевих матеріалів	Вимоги до вмісту місцевої сировини
Політика у рамках державних закупівель	Встановлення обмежень на закупівлю товарів за кордоном	Обмеження на участь іноземних компаній в державних закупівлях
Кількісні обмеження (Квотування, Ліцензування)	Обмеження на кількість товару, що може бути імпортовано або експортовано	Ліцензії на імпорт алкоголю
Добровільні обмеження експорту	Домовленості між країнами щодо обмеження обсягу експорту	Домовленості про зниження обсягу експорту сільськогосподарської продукції
Правові режими	Встановлення правових норм та регуляцій для регулювання торгівлі	Введення митних правил
Міжнародні конвенції	Участь у міжнародних договорах або конвенціях	Ратифікація угоди про Торговельну організацію
Двосторонні угоди	Угоди між двома країнами щодо торгівлі та економічного співробітництва	Угода про вільну торгівлю між країнами

Джерело: створено автором за [7].

Приклади країн, які використовують нетарифні заходи у зовнішній торгівлі

1. Європейський Союз (ЄС): ЄС встановлює стандарти якості та безпеки для товарів, що надходять на його ринки. Він також використовує адміністративні обмеження та правила для захисту прав споживачів.

2. Китай: Китай використовує антидемпінгові заходи та інші нетарифні бар'єри для захисту свого внутрішнього ринку та сприяння вітчизняному виробництву.

3. Сполучені Штати Америки (США): США використовують адміністративні обмеження та антидемпінгові заходи для захисту внутрішнього виробництва та боротьби з недобросовісною конкуренцією.

4. Японія: Японія використовує стандарти якості та безпеки, а також адміністративні норми для регулювання імпорту товарів.

5. Індія: Індія використовує нетарифні бар'єри, такі як обмеження імпорту та стандарти якості для певних товарів, щоб підтримати свій внутрішній ринок та промисловість [23].

Тарифне регулювання - це система встановлення та контролю торговельних тарифів та інших подібних обмежень, що накладаються на імпортовані та експортовані товари. Тарифи можуть бути призначені для захисту внутрішнього виробництва, регулювання балансу зовнішньої торгівлі, або вони можуть використовуватися як інструмент національної політики для досягнення різних цілей. Таке регулювання може включати встановлення тарифів, квот, податків та інших обмежень, які впливають на обсяги міжнародної торгівлі та ціни. Тарифне регулювання зовнішньої торгівлі передбачає встановлення мита, податків та інших обмежень для контролю за транскордонним рухом товарів. Позитивними аспектами такого регулювання є захист вітчизняного виробництва від іноземної конкуренції, забезпечення зайнятості та стимулювання економічного зростання. Тарифи також можуть

використовуватися для регулювання торговельного балансу та забезпечення надходжень до державного бюджету [3].

Тарифні методи застосовуються державою у випадках:

- Якщо платіжний баланс країни різко погіршується і від'ємне сальдо перевищує 25 відсотків загальних валютних зобов'язань країни: запроваджуються або підвищуються імпорتنі тарифи з метою скорочення імпорту та збільшення експорту.

- З метою отримання додаткових надходжень до бюджету через стягнення податків з імпортованих товарів.

- Досягнення найвищого рівня зовнішнього боргу, встановленого урядом (понад 50 відсотків валового внутрішнього продукту): обмеження імпорту шляхом запровадження тарифних квот або підвищення тарифних ставок з метою зменшення зовнішнього боргу.

- Серйозна дестабілізація певних груп товарів на внутрішньому ринку: запровадження спеціальних тарифів або тимчасових обмежень на імпорт для стабілізації внутрішніх цін та захисту внутрішнього виробництва.

- Необхідність забезпечення певної пропорції імпортованої та експортованої сировини у виробництві: встановлення тарифних ставок, що стимулюють відповідний баланс між імпортом та експортом сировини.

- Велика різниця в цінах на внутрішньому та світовому ринках: використання тарифів для регулювання цін на зовнішніх ринках та захисту вітчизняних виробників.

- Необхідність вжиття заходів у відповідь на дискримінаційну практику інших країн: порушення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності правових норм щодо цієї діяльності, встановлених у їхньому законодавстві: встановлення антидемпінгових або інших тарифних бар'єрів для захисту внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції.

- Укладення угод про добровільні обмеження експорту/імпорту: встановлення тарифних квот або інших обмежень імпорту/експорту за домовленістю з іншими країнами з метою контролю за торгівлею та стабілізації ринків [16].

Таблиця 1.3 - Класифікація тарифних обмежень

Тип тарифного обмеження	Опис	Приклад
Квоти	Обмеження на кількість товару, що може бути імпортовано або експортовано	Квоти на імпорт сировини
Мита	Податок, який стягується з товарів при їх перетині митниці	Мито на імпорт автомобілів
Антидемпінгові мита	Спеціальні мита для боротьби з демпінговими цінами	Антидемпінгове мито на сталеві вироби
Контингенти	Обмеження на обсяг імпорту чи експорту, яке встановлюється на певний період часу	Контингент на експорт сільськогосподарської продукції
Експортні мита	Податок, який стягується з товарів при їх експорті	Мито на експорт нафти

Джерело: створено автором за [4],[18].

Слід виділити, що тарифи можуть заохочувати місцеві монополії та обмежувати конкуренцію, що може призвести до зростання цін для споживачів. Тарифи також можуть спровокувати міжнародні торговельні суперечки та тарифні війни, що завдають шкоди всім залученим сторонам.

Приклади країн, які застосовують тарифне регулювання у зовнішній торгівлі:

1. Сполучені Штати Америки (США): США: встановлює тарифи на багато товарів для захисту внутрішнього виробництва та торговельного

балансу. Хоча на початку 1970-х років президент США Річард Ніксон увів державне регулювання цін на нафту та бензин, в результаті наступне десятиліття американці мусили по кілька годин стояти в чергах за паливом чи заправляти свої автівки, в залежності від останньої цифри автомобільних номерів, по парних чи непарних числах місяця.

2. Індія: Індія використовує тарифи для захисту свого сільськогосподарського сектору та інших стратегічних галузей.

3. Китай: Китай використовує тарифний контроль для підтримки експорту та захисту ключових галузей, таких як високотехнологічна продукція.

4. Бразилія: Бразилія використовує тарифи для захисту внутрішнього сільськогосподарського та промислового виробництва.

5. Європейський Союз (ЄС): ЄС має єдиний митний союз, в якому країни-члени встановлюють спільні тарифи на імпорту з-за кордону [6].

Валютне регулювання - це система управління та контролю за обігом і вартістю валюти країни на міжнародних ринках. Валютне регулювання включає валютні тарифи, валютні обмеження, інтервенції на валютних ринках та інші заходи для стабілізації національної валюти, контролю над інфляцією та координації зовнішньоекономічних зв'язків країни [9].

Загалом, у зовнішній торгівлі валютний контроль призначений для управління обігом і вартістю валюти країни з метою забезпечення економічної стабільності та захисту національних інтересів. З позитивного боку, він може контролювати інфляцію, підтримувати конкурентоспроможність експорту, регулювати торговельний баланс і створювати умови для запобігання фінансовим кризам. Країни можуть використовувати валютний контроль для стабілізації обмінних курсів і забезпечення конкурентоспроможності своєї продукції на міжнародних ринках.

Однак, з іншого боку, валютний контроль має і негативні сторони. Валютне регулювання може призвести до появи чорних ринків і знизити привабливість іноземних інвестицій. Крім того, коливання валютних курсів можуть спричинити нестабільність та ризики, особливо для компаній, які мають довгострокові міжнародні контракти. Крім того, неналежний валютний контроль може спровокувати тарифні та нетарифні заходи у відповідь з боку інших країн, що призведе до торговельних суперечностей.

Держава здійснює валютне регулювання за таких обставин:

1. Стабілізація обмінного курсу: монетарні органи проводять цілеспрямовані інтервенції для підтримки стабільності обмінного курсу. Це може включати втручання на валютних ринках, зміну процентних ставок, встановлення обмежень обмінного курсу тощо.

2. Контроль відпливу капіталу та вихід прибутку: регулювання відтоку капіталу, запобігання фінансовій кризі, зменшення ризику знецінення валюти.

3. Захист платіжного балансу: обмеження на валютні операції, щоб зменшити дефіцит платіжного балансу або забезпечити збалансованість валютних операцій.

4. Забезпечення конкурентоспроможності експорту: маніпулювання обмінними курсами для стимулювання експорту, зниження вартості експортних товарів і підтримки сектору зовнішньої торгівлі.

5. Зменшення валютних ризиків для бізнесу та інвесторів: встановлення правил та обмежень на валютні операції для зниження валютних ризиків для бізнесу та інвесторів.

6. Політика стабілізації цін: втручання валютних органів для контролю цін на імпортовані товари та послуги, щоб запобігти інфляції або дефляції.

7. Захист фінансової системи: введення обмежень на валютні операції з метою захисту фінансової стабільності та зменшення ризиків для фінансової системи країни [9].

Заходи валютного регулювання включають механізми, спрямовані на забезпечення стабільності валютного ринку та підтримку національної валюти. Табл. 1.4 надає можливість порівняти різні методи валютного регулювання та їх ефективність у різних економічних умовах.

Таблиця 1.4 - Валютне регулювання: огляд заходів та їх практичне застосування

Аспект валютного регулювання	Опис	Приклад
Валютні курси	Встановлення офіційного обмінного курсу для валютної пари	Фіксований обмінний курс
Контроль за обміном валют	Регулювання обміну валют та валютних операцій	Ліцензування обміну валют
Резервні вимоги	Вимоги щодо підтримання резервів іноземної валюти банками	Обов'язкові резервні вимоги для банків
Контроль за капіталом	Обмеження потоку капіталу через міжнародні фінансові операції	Обмеження на інвестиції за кордоном
Валютні резерви	Акумуляування резервів іноземної валюти для забезпечення стійкості національної валюти	Золотовалютні резерви країни
Контроль за капіталовідтоком	Заходи для запобігання відтоку капіталу з країни	Обмеження виведення прибутку за кордон
Валютні інтервенції	Дії центрального банку на валютному ринку для впливу на валютний курс	Інтервенції на валютному ринку
Валютні резерви	Акумуляування резервів іноземної валюти для забезпечення стійкості національної валюти	Золотовалютні резерви країни

Джерело: складено автором за [8].

Таким чином, валютне регулювання є складним інструментом, який використовується для досягнення різних економічних цілей, але воно має як позитивні, так і негативні наслідки, які повинні бути ретельно враховані в державній політиці.

Приклади країн, які запровадили валютний контроль у зовнішній торгівлі

1. Китай: Китай забезпечив конкурентоспроможність експорту і контролював свій торговельний баланс за допомогою агресивної політики валютного контролю, включаючи прив'язку обмінного курсу юаня.

2. Індія: Індія також використовувала валютний контроль для стабілізації внутрішніх фінансових ринків та контролю торговельного балансу.

3) Бразилія: Бразилія використовує валютний контроль для стабілізації бразильського реала та захисту внутрішнього виробництва.

4) Туреччина: Туреччина використовує валютний контроль для підтримки стабільності турецької ліри та ефективного управління зовнішнім боргом [24].

1.3 Місце та роль державного регулювання цін у загальній системі державного управління

Підкреслимо, що державне регулювання зовнішньоторговельних цін є одним із важливих інструментів державного управління для забезпечення стабільного економічного розвитку та соціальної справедливості. Основною метою є запобігання руйнівному впливу ринкових цін на економічний розвиток, особливо в процесі переходу до ринкових відносин або коли економічний спад чи дисбаланс призводять до порушення економічного порядку. Він передбачає прямий чи опосередкований вплив держави на рівні та пропорції цін з метою реалізації тієї чи іншої цінової політики. Запровадження спеціального контролю за цінами на окремі види або групи товарів та економічних ресурсів, що мають життєво важливе значення для держави. Наприклад, встановлення лімітів або цінових стель на можливе підвищення цін протягом певного періоду часу, заморожування загальних або

товарних (групових) цін, обмеження рівня рентабельності виробників і торговельно-збутових організацій.

Державне регулювання цін у зовнішній торгівлі спрямоване на забезпечення стабільного економічного розвитку, запобігання деструктивному впливу ринкових цін на економічний розвиток, згладжування циклічних коливань у процесі суспільного відтворення, реалізацію антикризового та антиінфляційного регулюючого впливу держави на економічний розвиток, забезпечення здорової конкуренції та торговельних відносин. Метою є створення сприятливих умов для здорової конкуренції та розвитку бізнесу. Об'єктами державного втручання у зовнішньоторговельні ціни є природні монополії (паливно-енергетичний комплекс, транспорт і зв'язок), водопостачання, соціально значущі споживчі товари (хлібобулочні вироби, цукор) та окремі споживчі товари (вино-горілчані вироби, тютюнові вироби, сільськогосподарська продукція).

Оскільки суспільства стають складнішими, а групи, що входять до них, стають більшими та менш однорідними, держави повинні брати на себе додаткові обов'язки, якщо вони хочуть повною мірою сприяти добробуту своїх складових. Наприклад, ринки неефективні, коли вони спотворені монополіями або коли учасники не можуть отримати важливу інформацію, або коли вартість отримання важливої інформації занадто висока. Це призвело до того, що країни потребують посилення конкуренції та надання певної важливої інформації населенню.

Деякі блага (оборона, міські вулиці тощо) можуть бути надані лише державою, тому що приватні особи не бачать у своїх інтересах надавати їх. Однією з важливих причин є те, що коли ці товари надаються, постачальники не можуть виключити тих, хто не бажає нести витрати на їх постачання.

Інша причина полягає в тому, що після того, як вони вироблені, вони можуть споживатися всіма, тому виключення певних людей з їх використання

є неефективним для суспільства в цілому. Отже, якщо ці суспільні блага є необхідними, вони повинні надаватися (але не обов'язково вироблятися) державою. Справжні суспільні блага повинні відповідати двом вищезазначеним умовам одночасно. Крім того, виробництво або споживання певних товарів або видів діяльності створює позитивні або негативні зовнішні ефекти, які не враховуються споживачем або виробником. Без державного втручання ринки можуть виробляти недостатньо або перевиробляти ці товари чи види діяльності. Знову ж таки, може знадобитися втручання державного сектору.

Усе вищезазначене є прикладами загальної ролі держави, відомої в літературі з публічної економіки як розподіл. Незважаючи на те, що деякі проблеми розподілу можна вирішити за допомогою регулювання, частіше за все потрібні ресурси, щоб держава могла виконувати цю роль. У принципі, держава може безпосередньо привласнювати ці ресурси, змушуючи людей інвестувати свій час або багатство у виробництво бажаних товарів, наприклад, через обов'язкову військову службу або певну форму експропріації. Однак більш ефективним варіантом є використання ресурсів, отриманих шляхом оподаткування.

Тому потрібна система оподаткування та орган збору податків. Звичайно, потрібні інституції, щоб витратити гроші та відслідковувати витрати. У всіх цих видах діяльності в умовах ринкової економіки держава розраховує мінімізувати витрати ринку та суспільства в цілому на свою діяльність. Тому високоякісний державний сектор потребує ефективної системи податків і витрат, яка мінімізує неефективність і непродуктивність витрат. Для цього також потрібен достатньо великий бюджет, щоб держава могла задовільно виконувати свої обов'язки.

Ринки виробляють товари та послуги і приносять дохід учасникам. Залежно від стартової позиції людини в царині володіння нерухомістю,

фінансових ресурсів, людського капіталу та загального таланту, а також від зусиль, схильності до заощаджень, удачі та прийняття ризику, а також політики уряду, певна модель доходу (та розподілу багатства) є безсумнівною. Такий розподіл може відповідати, а може й не відповідати переважаючим у суспільстві поглядам на прийнятний рівень нерівності.

Крім того, деякі люди не можуть заробляти достатньо, щоб утримувати себе та свої сім'ї, через інші характеристики або обставини, такі як фізична або розумова інвалідність, похилий вік, безробіття або кількість утриманців у родині. У таких випадках у цьому столітті і в деяких країнах очікується, що держава надасть допомогу цим людям, щоб підняти їхнє споживання вище мінімально необхідного рівня. Таким чином, або турбота про справедливість, або існування бідності можуть змусити уряди втрутитися в ситуацію.

Надання державі перерозподільної ролі суттєво змінило характер економічного втручання. Дійсно, принаймні в принципі, перерозподільна роль держави може бути виведена з технічного та об'єктивного аналізу, але правильна перерозподільна роль не може бути об'єктивно визначена навіть в принципі. Вона має ґрунтуватися на суто моральних або політичних міркуваннях. Наприклад, не існує об'єктивного способу визначити ідеальний коефіцієнт Джині. Також дуже важко встановити об'єктивну межу бідності. Тому на такі рішення неминуче впливають упередження людей, які входять до складу уряду, що перебуває при владі, і соціальний клімат того часу.

РОЗДІЛ 2

**СТРАТЕГІЇ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ЦІНАМИ В
УКРАЇНІ ТА СВІТІ: АНАЛІЗ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ****2.1 Аналіз існуючої практики державного регулювання цін у
зовнішній торгівлі**

Наприкінці XIV ст. Король Англії Річард II запитав лондонських купців, що вони можуть зробити, щоб врятувати Англію від фінансового краху. Купець відповів: «Треба намагатися якомога менше купувати в іноземців і якомога менше продавати». Цей принцип став головним принципом політиків і теоретиків-меркантилістів. Багатство - це в основному золото, за яке можна купити все. Це зумовлено торгівлею, переважно зовнішньою. Це означає, що золото потрібно імпортувати, а не експортувати, тому необхідно досліджувати лише зону обігу.

Проходячи практику у відділі управлінні персоналом Львівської міської ради я мала змогу дослідити практики державного регулювання цін у зовнішній торгівлі на прикладі. Управління є підзвітним і підконтрольним міській раді, виконавчому комітету міської ради, Львівському міському голові і підпорядковане Львівському міському голові. Управління у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, ухвалами міської ради, рішеннями виконавчого комітету, розпорядженнями Львівського міського голови, іншими нормами законодавства України. Управління є юридичною особою, має самостійний баланс, рахунки в органах Казначейства України та установах банків державного сектору, штампи і бланки, право набувати майнових і немайнових

прав та обов'язків, право виступати позивачем і відповідачем, третьою особою, яка заявляє/не заявляє самостійні вимоги на предмет спору на стороні позивача/відповідача у судах від свого імені, печатку з зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням.

Важливу функцію виконують: начальник відділу кадрового діловодства та аудиту і начальник відділу підбору та оцінки персоналу. Заступники начальника управління виконують функції та здійснюють повноваження відповідно до розподілу обов'язків, визначених начальником управління. Інших працівників управління призначає на посади та звільняє з посад начальник управління. Управління видає накази організаційно-розпорядчого характеру. Це є важливим фактором для подальшого розвитку та функціонуванні стратегій цінової політики, яку впроваджують та на яку впливають люди, які пройшли через відділ набору персоналу в органи державної влади.

Що стосується законодавства України, державне регулювання цін пов'язане з необхідністю забезпечення стабільного загального рівня цін та виправлення різних видів їх деформацій, таких як диспаритет цін на продукцію АПК і паливно-сировинні галузі, демпінгові ціни на деякі готові вироби, що імпортуються, цінова дискримінація внутрішніх споживачів, цінове субсидування населення, державних організацій і підприємств бюджетної сфери, застосування трансфертних цін з метою переміщення капіталів у тіньову економіку тощо [2].

Світова практика підтвердила, що в усіх країнах у тій чи іншій мірі існує державне регулювання цін. Характер і форма державного втручання в процес ціноутворення залежать від економічного розвитку країни. В умовах розвинутого ринку державне втручання обмежується відповідним впливом на передумови та побічні ефекти вільного ціноутворення. На початковому етапі становлення ринкових відносин держава повинна безпосередньо втручатися в

сам механізм ціноутворення, щоб компенсувати неспроможність ринку встановити рівноважну ціну.

Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності має забезпечувати:

- захист економічних інтересів і законних прав суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;

- створення рівних можливостей для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності розвивати всі види економічної діяльності незалежно від форм власності, використовувати та інвестувати свої доходи в усіх галузях

- сприяння розвитку конкуренції та усунення монополізму у сфері зовнішньоекономічної діяльності [1].

Війна росії проти України зумовила необхідність спрощення процедур митного оформлення низки груп товарів, необхідних для забезпечення Збройних Сил та учасників АТО додатковим захисним та військовим спорядженням, а також гуманітарною допомогою, зокрема продуктами харчування та медикаментами, для цивільного населення. Законодавці запровадили низку нових правил, спрямованих на досягнення цієї мети [13], [14].

Постанова Кабінету Міністрів України № 314 від 18 березня 2022 року "Деякі питання забезпечення здійснення економічної діяльності в умовах воєнного стану" передбачає спрощення ведення економічної діяльності шляхом зменшення кількості дозволів, необхідних під час воєнного стану. Це особливо актуально для новостворених підприємств [2].

Наразі замість окремих дозволів суб'єкти господарювання можуть подавати декларацію про провадження господарської діяльності до Міністерства економіки України або Міністерства внутрішніх справ України (залежно від виду господарської діяльності). Однак це спрощення не поширюється на зовнішньоекономічну діяльність (включаючи новостворені

підприємства), а для певних видів діяльності, таких як експорт певних видів товарів, необхідні ліцензії [12].

Крім вищезазначеного, основним документом, що регулює види товарів, які підлягають ліцензуванню та квотуванню для зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану).

Таблиця 2.1 - Товари, які підлягають квотуванню / ліцензуванню

Товар	Квота	Ліцензія
Жито, овес Гречка Просо Цукор Сіль, придатна для споживання людьми Добрива мінеральні або хімічні, фосфорні Добрива мінеральні або хімічні, калійні Добрива мінеральні або хімічні із вмістом двох чи трьох поживних елементів: азоту, фосфору та калію; інші добрива; товари цієї групи у таблетках чи аналогічних формах або в упаковках масою брутто не більш як 10 кг	(Фактично експорт заборонено)	Потрібна
Добрива мінеральні або хімічні, азотні	210 000 тонн	Потрібна
Пшениця і суміш пшениці та жита (меслин) М'ясо курей свійських Яйця кур свійських Велика рогата худоба, жива М'ясо великої рогатої худоби, морожене М'ясо та їстівні м'ясні субпродукти, солоні або в розсолі, сушені або копчені; їстівне борошно з м'яса або м'ясних субпродуктів: м'ясо великої рогатої худоби	Відсутня	Потрібна

Джерело: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 року № 1402 [19].

Для отримання дозволу на експорт вищезазначеної продукції організація повинна подати заяву до Міністерства економіки України. При цьому організації повинні подавати електронні заяви для отримання дозволів, ліцензій та копій документів, що підтверджують здійснення експортних операцій (наприклад, зовнішньоекономічних контрактів). Але митні декларації на ці товари в системі експорту будуть подаватись у звичайному довоєнному порядку.

Парламент дещо спростив процедури митного оформлення певних категорій товарів у режимі імпорту, але не змінив процедури для інших категорій товарів [11].

Зокрема, Постанова КМУ № 330 передбачає спрощення процедур митного оформлення для всіх суб'єктів, які імпортують товари (за винятком певних товарів) та транспортні засоби (додаток А).

З 05 квітня 2022 року НБУ значно скоротив строки розрахунків в експортно-імпортних операціях з 365 днів до 90 днів (з 8 червня до 120 днів) (п 14-2 постанови НБУ від 24.02.2022 № 18) [5].

При цьому експортні / імпортні операції, щодо яких розрахунки не були завершені до 05 квітня 2022 року, мають бути завершені у строк до 365 днів з дати їх здійснення.

2.2 Світові ринки: коливання цін, імпорт та експорт товарів та послуг, прогнози в різних секторах

Економіка України поступово адаптується до функціонування в умовах воєнного стану, що впливає на показники зовнішньої торгівлі. Тому українські продажі почали відновлюватися і навіть зафіксували невелике зростання.

Країні не вдалося подолати негативні тенденції в товарному експорті. Вартість експорту знизилася на 14% до \$19,4 млрд.

Географічна структура зовнішньої торгівлі показує, що понад 62% експорту та майже 52% імпорту України були спрямовані до ЄС, причому частка торгівлі з ЄС з часом зросла до 56% (додаток Б). На початку війни Україна максимально використовувала режим вільної торгівлі, передбачений Поглибленою та всеохоплюючою зоною вільної торгівлі; зняття ЄС торговельних обмежень для українського експорту також стало успішним інструментом підтримки української економіки [25].

Міжнародна ціна на соєву олію зросла в порівнянні з попереднім місяцем через побоювання щодо посухи в регіонах США, де вирощують сою. Відновлення світових цін на ріпакову олію пояснюється несприятливими погодними умовами в деяких частинах Канади та Європи. На ринку молока впали міжнародні ціни на сир і сухе незбиране молоко, зросли ціни на вершкове масло. У той же час міжнародні ціни на м'ясо птиці продовжують зростати. Така ситуація пояснюється високим попитом на цю продукцію в Східній Азії на тлі проблем із постачанням через спалах пташиного грипу. Ціни на цукор залишаються високими через занепокоєння щодо потенційного впливу Ель-Ніньо на врожай цукрової тростини в 2023-2024 роках і підвищення курсу бразильського реала по відношенню до долара США.

Цінові обмеження на російську нафту і нафтопродукти, запроваджені ЄС і G7, суттєво впливають на енергетичний ринок. Зміни світових енергетичних потоків внаслідок війни російської федерації проти України. Погодні умови, скорочення видобутку та поставок на ринок нафти Саудівською Аравією та іншими членами ОПЕК+; На ринку металопродукції спостерігається певне пожвавлення [22].

Згідно з оцінками Всесвітньої асоціації сталі, очікується, що глобальний попит на сталь зросте на 2,3% з 2022 року до 1822,3 млн тонн у

2023 році. Очікується зростання на 1,7% до 1854 млн тонн. Очікується зростання попиту на сталь у більшості регіонів, за винятком ЄС, Великобританії, Північної Африки, країн СНД, і лише в Україні очікується зниження попиту на сталь у 2024 році.

Падіння експорту до ЄС не було компенсоване зростанням експорту транспортних засобів, запасних частин та приладдя до них (+17%), інших сировинних товарів (+1867%) та продовольчих товарів і сировини для їх виробництва (+29%). Експорт цієї групи товарів був ускладнений проблемами з транзитом сільськогосподарської продукції та заборонаю Польщі, Угорщини, Болгарії, Словаччини та Румунії на імпорт пшениці, кукурудзи, ріпаку та насіння соняшнику з України до 15 вересня поточного року. Ця заборона може бути продовжена до кінця 2023 року [6].

На противагу експорту України до ЄС, імпорт з ЄС зріс на 35% до \$15,7 млрд. Україна збільшила імпорт з ЄС за всіма без винятку основними товарними групами, що призвело до збільшення від'ємного торговельного сальдо.

Зберігається тенденція до скорочення торгівлі товарами з країнами СНД. Частка країн СНД у зовнішній торгівлі скоротилася до 2,9%, в експорті - до 4%, в імпорті - до 2,2%. Експорт до країн СНД скоротився на 47% до 800 млн доларів США. Це відбулося за рахунок скорочення поставок майже всіх товарних груп, за винятком паливно-енергетичних (збільшення експорту електроенергії до Молдови) та інших товарів, які становили незначну частку. Імпорт товарів з країн СНД, за оцінками, також скоротився на 82% до 700 млн. доларів США. Це не включає продукти харчування, сировину для їх виробництва та інші товари [22].

Окрім ЄС, значні обсяги торгівлі з Україною здійснювалися до Китаю (8,5%), Туреччини (8,2%), Єгипту (2,9%), Індії (1,6%) та США (1,5%). Серед основних торговельних партнерів найбільше зріс експорт до Туреччини

(+24%) за рахунок збільшення поставок соняшникової олії, пшениці, сої, ячменю, гороху, деревини, феросплавів, двигунів, запасних частин до залізничних локомотивів і трамвайних вагонів [10].

З огляду на потреби української економіки суттєво збільшився імпорт з Китаю (автомобілі, дрони, комп'ютери, побутова техніка, металопродукція, генератори, електричні акумулятори, засоби захисту рослин, добрива, нафтопродукти тощо) та Туреччини.

Якщо розглядати Америку, то фізичні обсяги експорту зросли на 4%, завдяки вирішенню низки логістичних проблем, спричинених триваючим російським вторгненням. На відміну від експорту, імпорт товарів зріс на 20% до \$30,4 млрд. Однак у США обсяг фізичного імпорту зменшився на 26%, що свідчить про зростання цін на світовому ринку основних товарів українського імпорту та певну зміну товарної структури імпортової продукції. Від'ємне сальдо торгівлі товарами значно зросло, перевищивши 11 млрд дол. Зокрема, Сполучені Штати зазнали значного дефіциту торгівлі машинами, обладнанням і транспортом, паливно-енергетичними продуктами, продукцією промислової хімії, текстилем, текстильними виробами, взуттям та іншими товарами [23].

Проаналізувавши табл. 2.2, можемо ознайомитись з товарообігом країн: експорт, імпорт та сальдо. Станом зовнішньої торгівлі товарами з основними торговельними партнерами в січні - червні 2023 року.

Таблиця 2.2 - Товарообіг країн: експорт, імпорт та сальдо. Стан зовнішньої торгівлі з основними торговельними партнерами в січні - червні 2023р.

Країни	Товарообіг	Експорт	Імпорт	Сальдо
Усього	47,9	22,6	25,3	-2,6
ЄС	25,0	13,4	11,6	1,8
Китай	5,1	1,6	3,5	-1,9
Туреччина	2,5	1,3	1,2	0,1
США	1,6	0,4	1,2	-0,7
СНД	5,2	1,5	3,7	-2,3
Індія	1,0	0,5	0,5	-0,1
Єгипет	0,6	0,5	0,05	0,5
Інші	7,0	3,5	3,5	0,0

Джерело: складено автором за [23].

В США були використані різні економічні концепції протягом її історії. Наприклад, у період Великої депресії та після неї активно застосовувалися ідеї Кейнсіанської економіки для збалансування економіки та стимулювання зайнятості через урядові витрати. З іншого боку, у більш ранні періоди, особливо після другої світової війни, домінували неокласичні принципи з акцентом на вільний ринок та приватну ініціативу.

Прикладом застосування монетаристської доктрини на практиці є Великобританія. Саме в цій країні був створений ключовий елемент монетаризму - система грошового платіжного балансу. Вважаючи відтік золота і срібла як найбільшою шкодою, закон 1381 року заборонив вивіз грошей за кордон і встановив, що борги іноземним державам повинні бути погашені англійськими товарами. Іноземні купці, які продавали товари в Англії, повинні були купувати англійські товари на отримані гроші. Тоді англійський уряд вирішив випустити неповноцінні англійські монети. Спочатку ці дії сприяли пожвавленню грошового обігу, але, починаючи з 16 століття, відбулося зворотне: ціни різко зросли і гроші почали витікати з країни, осідаючи у

вигляді скарбів. Об'єктивна основа для існування меркантилістської грошової системи вже була вичерпана. У 1980-х роках уряд Маргарет Тетчер здійснив широкомасштабні реформи на основі неокласичних принципів, спрямованих на дерегуляцію, приватизацію та зменшення ролі держави в економіці.

У Середньовіччі торгівля шовком процвітала і відігравала важливу роль в економічному та культурному розвитку. Виробництво шовку, яке зародилося в Китаї, поширилося Шовковим шляхом і стало важливим маршрутом для обміну товарами, ідеями та технологіями між Сходом і Заходом. Ця торгівля була каталізатором економічного зростання і принесла багатство країнам, що брали участь в обміні. Китай успішно впроваджує комбінацію різних економічних концепцій. Після реформ 1978 року, Китай здійснив перехід від централізованого планування до соціалістичної ринкової економіки. Вони використовували елементи неокласичної економіки для стимулювання приватного підприємництва та залучення іноземних інвестицій, але зберегли деякі соціальні програми та контроль над стратегічними галузями економіки.

Країни Європейського Союзу також використовують різні економічні концепції залежно від національних умов та політичних вподобань. Більшість з них використовує комбінацію Кейнсіанської економіки для боротьби з економічними кризами та соціального захисту, а також неокласичні принципи для стимулювання приватного підприємництва та конкуренції. Іспанія та Португалія стали наймогутнішими країнами Європи у 16 столітті завдяки найбільшим запасам "стратегічних" металів на своїх колонізованих територіях. Це зміцнило суспільну впевненість у зростаючій пропозиції національної валюти як джерела національного багатства. Ототожнення багатства з грошима стало основою економічної доктрини іспанської держави. Хуан де Маріана (1536-1624), провідний мислитель іспанського монетаризму, на початку 17 століття вимагав заборонити будь-яку зовнішню торгівлю, за винятком експорту іспанських товарів в обмін на іноземні золоті монети. Ця

політика, яка примусово виключила Іспанію зі світової торгівлі, значно загальмувала економічний розвиток країни менш ніж за століття. Наприкінці 16 століття в Англії та Нідерландах бурхливо розвивалися зовнішньоторговельні монополії. Згодом такі компанії, як Ост-Індійська та Захід-Індійська, які фактично вийшли з-під контролю держави, намагалися нав'язати державі власну економічну політику. Один з керівників Ост-Індської компанії Томас Манс (1571-1641) був класиком зрілого меркантилізму, який пропагував думку про те, що купецький капітал є виключно об'єднаним. Він спростував твердження, що підтримання грошового балансу вигідне не лише торговельним компаніям, а й державі в цілому. Збільшення кількості внутрішньої валюти можна досягти не заборонаю експорту, а активною зовнішньою торгівлею, тобто перевищенням експорту над імпортом; Т. Мен прирівнював вивіз грошей до посіву великого майбутнього врожаю. Під державного втручання в економіку припав на період правління міністра фінансів Жана-Батіста Кольбера (1619-1683), так що значний французький важкий комерціалізм увійшов в історію як колбертизм. Французький уряд прагнув мінімізувати імпорт промислових товарів і сприяти розвитку вітчизняної промисловості (як експортної, так і імпортозамінної). Експортні фабрики створювалися за державний кошт, а промисловцям надавалися значні привілеї (наприклад, звільнення від податків) [23].

Історичний огляд показує, що країни використовували різні методи державного втручання для захисту внутрішнього ринку, стимулювання експорту та розвитку промисловості. Від заборон на експорт до заходів протекціонізму та створення умов для експорту -різні стратегії відображають різні періоди розвитку економіки [15].

Період меркантилізму та монетаризму показує важливість контролю за зовнішньою торгівлею та грошовим балансом для національної економіки.

Заходи, які були прийняті в цей час, відображали спроби країн зберегти або збільшити національне багатство через контроль над зовнішньою торгівлею.

Промислова революція та колоніальна експансія суттєво змінили обсяги та характер міжнародної торгівлі. Держави намагалися використовувати торговельні політики для збільшення своєї економічної потужності та впливу на міжнародному ринку.

У сучасних умовах глобалізації та зростаючої міжнародної торгівлі державне регулювання цін у зовнішній торгівлі може мати різні форми, від встановлення митних тарифів та квот до участі в міжнародних торговельних угодах. Це вимагає збалансованого підходу до регулювання, щоб забезпечити конкурентоспроможність внутрішніх компаній та стійкість національної економіки.

До позитивних аспектів державного втручання в процес ціноутворення можна віднести можливість забезпечити економічну стабільність, контролюючи інфляцію та запобігаючи різким коливанням цін. Держава також може використовувати регулювання для захисту споживачів, забезпечення соціальної справедливості та обмеження негативного впливу монополій на ринок. Це може збалансувати інтереси різних економічних суб'єктів і сприяти сталому економічному розвитку країни.

Втручання держави в процес ціноутворення може мати ще кілька позитивних аспектів. Воно може забезпечити економічну стабільність шляхом стабілізації цін на основні товари та послуги. Регулювання також може сприяти розвитку внутрішнього виробництва та підтримці ключових секторів економіки через заходи, спрямовані на підтримку конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

Крім того, державне втручання може бути ефективним інструментом управління торговельним балансом шляхом стабілізації експорту та імпорту.

Це особливо актуально в умовах глобалізації, коли країни стикаються з конкуренцією на світовому ринку [8].

Підписання міжнародних торговельних угод та участь у торговельних блоках також може бути позитивним результатом державного регулювання, забезпечуючи необмежений доступ до зовнішніх ринків для товарів та послуг країни.

Ці позитивні аспекти свідчать про те, що державні інструменти можуть бути ефективно використані для досягнення стратегічних економічних і соціальних цілей країни.

З іншого боку, до негативних аспектів державного втручання в процес ціноутворення можна віднести надмірну бюрократизацію та неефективність, що ускладнює бізнес-процеси та знижує конкурентоспроможність. Існує також ризик політичного впливу, оскільки регуляторні рішення можуть прийматися з політичних чи корупційних, а не економічних міркувань.

Крім того, регулярні зміни законодавства та правил гри можуть створювати невизначеність для компаній та інвесторів. Також, втручання в механізми ціноутворення може обмежувати підприємницьку ініціативу та інновації, оскільки вони можуть відчувати, що їм перешкоджають застосовувати більш ризикований підхід до своїх бізнес-моделей.

Слід врахувати, що іноді державне регулювання може призвести до викривлення ринкової конкуренції та утворення монополій, що може негативно вплинути на споживчі вподобання та знизити якість товарів і послуг. Ці міркування ілюструють важливість збалансування державного втручання, забезпечення прозорості та ефективного використання інструментів для сприяння сталому економічному розвитку та підприємництву.

Державне регулювання в Україні має свої позитивні аспекти, які включають:

1. Стабільність економічного середовища: Державне регулювання дозволяє забезпечувати стабільність у економіці, контролюючи інфляцію, рівень безробіття та інші ключові показники.
2. Захист інтересів споживачів: Державні нормативи та стандарти забезпечують захист прав споживачів, наприклад, шляхом контролю якості продукції та послуг.
3. Підтримка економічного зростання: Державне регулювання може стимулювати економічне зростання, надаючи підтримку певним секторам економіки через субсидії, інвестиції та інші заходи.
4. Розвиток інфраструктури: Державні програми можуть сприяти розвитку інфраструктури, такої як дороги, мережі електропостачання, залізниці тощо, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності країни.
5. Створення сприятливого бізнес-середовища: Державне регулювання може створювати сприятливі умови для бізнесу, наприклад, шляхом спрощення податкової системи, реформування правового середовища та зменшення бюрократичних бар'єрів.

Негативні аспекти державного регулювання в Україні:

Негативні аспекти державного регулювання в Україні можуть включати:

1. Бюрократія та корупція: Складні процедури та велика кількість бюрократичних перешкод можуть призвести до збільшення рівня корупції та затрат для бізнесу.
2. Недостатня прозорість та відсутність правової стабільності: Непередбачуваність у правових нормах та недостатня прозорість у прийнятті рішень можуть знижувати довіру інвесторів та затримувати економічний розвиток.
3. Перекоси у ринковій конкуренції: Деякі форми державного втручання можуть сприяти появі перекосів у конкуренції, зокрема шляхом підтримки окремих галузей або підприємств за рахунок інших.

4. Недостатня ефективність використання ресурсів: Деякі програми та ініціативи державного регулювання можуть бути недостатньо ефективними у використанні ресурсів або неспроможними досягти запланованих цілей.
5. Застосування політичних мотивів: Іноді державне регулювання може бути використане для задоволення політичних інтересів, а не для досягнення економічних чи соціальних цілей, що може призвести до недоліків у його реалізації.
6. Застарілі методи та підходи: У деяких випадках державне регулювання може залишатися застарілим та неспроможним адаптуватися до змін у глобальному економічному середовищі, що може призвести до втрат конкурентоспроможності.

2.3 Рекомендації щодо вдосконалення системи державного регулювання цін у зовнішній торгівлі

Вплив економічних чинників на ціни на продукти харчування є одним з найважливіших викликів, що стоять перед сучасним українським суспільством. В умовах глобальної економіки та мінливої кон'юнктури світового ринку контроль за цінами на продовольчі товари стає складним завданням для держави. Потреба в ефективному регулюванні цін з боку держави зумовлена не лише необхідністю забезпечення соціальної справедливості та захисту інтересів споживачів, а й потенційною загрозою інфляції та економічної нестабільності.

По-перше, порушення ланцюга постачання через епідемії, дефіцит робочої сили, зниження врожаїв у країнах-експортерах через екологічні

проблеми, зростання цін на енергоносії та збільшення внутрішнього споживання. Це, в свою чергу, впливає на витрати та попит. Значна частина зростання є об'єктивною тенденцією, яку неможливо зупинити управлінським шляхом. Тільки погіршенням якості та зменшенням пропозиції, тобто створенням дефіциту. При цьому зростання відбувається на рівні виробників, а не ритейлерів. Саме там ці фактори мають найбільший вплив. Тому обмеження націнок ритейлерів не впливає на зниження витрат.

Друга причина - Україна є сильним гравцем на світовому ринку продовольства. Це означає, що українські ціни на продукти харчування формуються під впливом світових цін. Якщо підприємству вигідніше експортувати в країни з вищими цінами, воно так і зробить. Дефіцит соціального продукту заповнюють імпортери, витрати яких не виникають на митній території України. Як наслідок, вони зможуть встановлювати довільні оптово-відпускні ціни в Туреччині та Білорусі поза контролем українських державних інституцій та імпортувати ці товари в Україну, щоб продавати їх у супермаркетах за вищими цінами.

Третя причина полягає в тому, що регулювання стимулюватиме ритейлерів купувати соціальні товари за вищими цінами. Адже чим вища закупівельна ціна, тим вище 10-відсоткове подорожчання гривні. Стратегія торгу мережі з виробниками зміниться з "продати дешевше" на "продати більше". Це вигідно для обох сторін. І виробник, і мережа збільшать свої доходи. Більше того, і виробники, і мережеві магазини матимуть моральне пояснення, а не чисті спекуляції. Адже в торговельних мережах все "комп'ютеризовано" - ціни, асортимент, витрати тощо. Усе обробляється спеціальними програмами, а не менеджерами на калькуляторах. І тепер, щоб вести окремий облік продуктів з державного переліку, відокремити логістику та маркетинг одного виду молока від іншого та забезпечити дотримання вимоги 10%, доведеться розробляти окремий програмний продукт або

оплачувати додаткові витрати на оплату праці додаткового персоналу, який би робив розрахунки на "калькуляторі". Це означатиме збільшення адміністративних витрат на соціальні продукти в роздрібній мережі. Як наслідок, вони можуть або відмовитися від цих продуктів і зосередитися на нерегульованих продуктах, або збільшити націнку та інвестувати надлишкові кошти в контроль над цінами.

Четверта причина полягає в тому, що домінування на ринку роздрібних торговців і виробників підживлює інфляцію, але регулювання націнок не послаблює її. Домінування на ринку впливає на інфляцію, оскільки конкуренція змушує гравців обмежувати аномальне зростання цін. Монополії обмежені лише купівельною спроможністю своїх клієнтів. У постпандемічний період, коли пропозиція певних товарів є низькою, а попит сильно сконцентрований у певних секторах (люди витрачають менше на подорожі та одяг і більше на приготування їжі вдома), монополії можуть підвищувати ціни до рівня, що перевищує об'єктивне зростання витрат. Враховуючи, що мова йде про споживчі товари, завищення цін на споживчі товари і відмова від їх зниження через відсутність у монополій стимулів для цього може призвести до поглиблення інфляції. Ринок виробництва та роздрібної торгівлі сипучими харчовими продуктами в Україні є висококонцентрованим. Впливові гравці можуть скористатися інфляцією, щоб підняти ціни вище цільового рівня.

Однак регулювання націнок лише захищає мотив. Зрештою, ті ж самі ринкові сили змінять торговельні відносини для збереження надлишків. Рівномірне підвищення цін унеможливить притягнення до відповідальності за антиконкурентну поведінку в цей період, відштовхне нових учасників ринку і перешкоджатиме розвитку конкуренції.

П'ята причина полягає в тому, що при черговому підвищенні цін уряд не робить нічого, щоб пом'якшити його наслідки. Наприклад, фермерам потрібні добрива та пальне. Олігархи монополізують відповідні ринки, і лише

імпортери можуть конкурувати з ними. Водночас, вони не можуть довіряти імпортерам. Тому що деякі імпортери є загарбниками та їхніми країнами-сателітами, тоді як інші стикаються з дефіцитом поставок у власних країнах. При цьому українські фермери досі не можуть забезпечити половину першого або половину другого. Це ідеальний варіант для того, щоб ціни на добрива та пальне - одні з основних складових собівартості продуктів харчування - значно зросли. Це означає, що протягом сезону фермери купуватимуть їх в олігархів та імпортерів за значно завищеними цінами, що призведе до зростання собівартості товарів і цін у магазинах.

У свою чергу, цього можна уникнути. Держава має і виробництво добрив, і нафтопереробні заводи. Але вони або не функціонують, або контролюються олігархами. Іншими словами, держава має в своєму розпорядженні легальні та ефективні інструменти для зниження цін, але не використовує їх через корупцію та непрофесіоналізм.

По-шосте, українські компанії стикаються з такими викликами, як зростання екологічних вимог до продуктів харчування, "зелена" трансформація та діджиталізація. Якщо уряд не буде підтримувати фермерів у цих сферах, українська продукція втратить конкурентоспроможність. Це означає, що в країну надходитиме менше іноземної валюти, знизиться ділова активність, зросте безробіття, зменшаться доходи домогосподарств і зростуть ціни. Державний контроль над цінами підриває здатність нашого бізнесу протистояти цьому виклику.

З огляду на продовольчу кризу, про яку попереджала ООН, ця популістська, непрофесійна та шкідлива державна політика загрожує нашій продовольчій безпеці. І це не лише питання грошей, це також питання того, чи можемо ми бути самодостатніми, які продукти ми споживаємо і чи зможе наша система охорони здоров'я впоратися зі зростаючою кількістю захворювань, спричинених зниженням якості соціальних продуктів, які складатимуть більшу

частину нашого продовольчого кошика, якщо так буде продовжуватися і надалі.

Існують приклади країн, де державне регулювання в історії погано впливало на економіку та соціальну сферу. Одним із таких прикладів є Венесуела. Венесуельська економіка стала об'єктом серйозного державного втручання, особливо під час правління президента Ніколаса Мадуро. Регулювання цін, валютний контроль та націоналізація певних галузей промисловості призвели до серйозних проблем. Інфляція шалено зросла, валюта стрімко втратила свою вартість, а брак продуктів та нестабільність стали повсякденною реальністю.

Державне втручання в економіку Венесуели викликало великі труднощі для підприємств та громадян, а економічна нестабільність призвела до економічного кризу. Цей приклад вказує на те, як недоцільне та неефективне державне регулювання може суттєво погіршити економічну ситуацію країни.

Венесуельський досвід є ілюстративним прикладом, де державне регулювання погано впливало на економіку та життя громадян. Основні аспекти, що призвели до негативних наслідків, включають:

- Регулювання цін: Уряд Венесуели встановлював контрольні ціни на широкий спектр товарів і послуг. Це призвело до ситуації, коли ціни на багато товарів були нижчі, ніж їх вартість виробництва, що стимулювало неефективність та відсутність інвестицій у виробництво.
- Валютний контроль: Застосування строгого валютного контролю призвело до штучного утримання вартості місцевої валюти, що призвело до її деколишньої девальвації. Це призвело до величезної інфляції та втрати довіри до національної валюти.
- Націоналізація підприємств: Уряд Венесуели націоналізував деякі ключові промислові сектори, такі як нафтова промисловість. Це

призвело до недостатнього управління та втрати продуктивності в цих галузях.

- Відсутність інвестицій та розвитку: Погіршення економічної ситуації та нестабільність ведуть до відсутності інвестицій та розвитку. Підприємства втрачають інтерес до виробництва, що призводить до зменшення виробництва та обсягів працевлаштування.

Цей приклад демонструє, що державне регулювання, якщо воно неадекватне та неефективне, може впливати на виробництво, інвестиції та загальний розвиток країни, створюючи серйозні економічні та соціальні проблеми.

Є кілька прикладів країн, де державне регулювання виявилось позитивним для економіки та соціальної сфери:

1. Норвегія: Норвегія успішно використовує державне регулювання для управління своїми природними ресурсами, зокрема, нафтою та газом. Фонд національного багатства Норвегії, який засновано на доходах від видобутку природних ресурсів, став важливим інструментом для забезпечення економічної стабільності та соціального забезпечення.

2. Німеччина: Німеччина успішно впроваджує регулювання в галузі соціальної захищеності та ринкових механізмів. Модель "соціальної ринкової економіки" дозволяє поєднати принципи вільного ринку з елементами соціального забезпечення та захисту працівників.

3. Сінгапур: Державне регулювання в Сінгапурі спрямоване на створення конкурентоспроможного економічного середовища та привертання інвестицій. Уряд активно втручається у планування економічного розвитку та інфраструктури, що сприяє стабільності та зростанню [16].

Ці приклади вказують на те, що державне регулювання може бути ефективним, коли воно спрямоване на досягнення конкретних соціальних та

економічних цілей, а також коли враховується контекст та особливості кожної країни.

Різниця в ефективності державного регулювання між Норвегією та Венесуелою може бути пояснена кількома ключовими факторами:

1. Джерела доходу: Норвегія володіє значними природними ресурсами, зокрема, нафтою та газом. Однак, вона успішно вирішила використовувати ці ресурси для створення стабільного фонду національного багатства та інвестування в розвиток інфраструктури та соціальних програм. У випадку Венесуели, хоча країна також має значні нафтові резерви, неефективне управління та корупція призвели до кризи та зростання економічної нерозвиненості.

2. Ефективність управління: Норвегія славиться високим рівнем управління, ефективною антикорупційною політикою та прозорістю в управлінні фінансами. У випадку Венесуели, багато років неефективного управління, політичної нестабільності та корупції призвели до економічної кризи.

3. Соціально-економічні політики: Норвегія успішно впроваджує соціальні програми та політики, спрямовані на забезпечення високого рівня життя громадян. У випадку Венесуели, несприятливі соціально-економічні політики та недоцільне регулювання призвели до глибокої економічної та соціальної кризи.

Ці фактори демонструють, що ефективність державного регулювання залежить від керівництва, стратегій управління та способу використання ресурсів для підтримки сталого розвитку країни.

ВИСНОВКИ

У першому розділі було розглянуто концепцію державного регулювання цін у зовнішній торгівлі. Існує декілька підходів до регулювання цін у зовнішній торгівлі, основними з яких вважаються тарифне та нетарифне регулювання.

У другому розділі було проаналізовано стратегії державного контролю за цінами в Україні та світі, а також надано рекомендації щодо вдосконалення системи регулювання. Було розглянуто існуючу практику державного регулювання цін у зовнішній торгівлі, проаналізовано світові ринки, коливання цін, імпорт та експорт товарів і послуг, а також зроблено прогнози в різних секторах. Було запропоновано рекомендації щодо вдосконалення системи державного регулювання цін у зовнішній торгівлі.

Міністерство економіки є ключовим органом у сфері державного регулювання цін. Значними інструментами державного регулювання є тарифне та нетарифне регулювання, контроль за ціноутворенням, субсидії та дотації, а також різні форми адміністративного втручання. Зарубіжний досвід є цінним джерелом для вдосконалення системи державного регулювання цін в Україні. Світовими лідерами у сфері державного регулювання цін у зовнішній торгівлі є такі країни, як США, Німеччина та Китай, які використовують різноманітні підходи та інструменти для підтримки конкурентоспроможності своїх національних економік та захисту внутрішнього ринку від зовнішніх загроз. Вони застосовують комплексні стратегії, що включають як економічні, так і політичні заходи для забезпечення стабільності цін і розвитку експорту.

Основною метою державного регулювання цін є забезпечення національної економічної безпеки, захист внутрішнього ринку від демпінгу, а

також підтримка конкурентоспроможності вітчизняних виробників на міжнародній арені.

Принципами державного регулювання цін у зовнішній торгівлі є прозорість і доступність інформації для учасників ринку, рівноправність і недискримінація, стабільність та передбачуваність регулюючих заходів, гнучкість у реагуванні на зміни ринкових умов.

Цілями державного регулювання цін є забезпечення стабільності внутрішнього ринку, захист вітчизняних виробників від недобросовісної конкуренції, залучення іноземних інвестицій, збільшення обсягу експорту та покращення торговельного балансу.

Головною ціллю державного регулювання цін у зовнішній торгівлі є підтримка економічної стабільності та забезпечення сталого економічного розвитку країни.

Стратегічні завдання державного регулювання цін включають розробку та впровадження ефективних механізмів контролю за цінами, підтримку стратегічно важливих галузей економіки, стимулювання інновацій та модернізації виробництва, забезпечення конкурентоспроможності національної продукції на світовому ринку.

Державне регулювання цін має численні переваги, такі як стабілізація економіки, захист вітчизняних виробників, покращення умов для інвестицій та розвиток стратегічних галузей. Однак, воно також стикається з викликами, такими як можливість виникнення корупції, складність адміністрування та необхідність постійного моніторингу та адаптації до змін ринкових умов.

Найважливішими елементами державного цінового контролю є відповідні рішення щодо контролю за цінами, ефективний державний контроль та нагляд на місцях, визначення спеціального переліку відповідальних органів та розширення чисельності органів державного контролю за цінами.

Державне регулювання цін у зовнішній торгівлі може бути необхідним у деяких випадках, залежно від конкретних економічних умов, цілей державної політики та міжнародних зобов'язань країни. Воно може бути виправданим для захисту національних виробників від демпінгу та субсидованого імпорту, забезпечення стратегічної безпеки шляхом контролю експорту стратегічно важливих ресурсів та імпорту товарів, які можуть становити загрозу національній безпеці, а також для захисту споживачів від різких коливань цін на імпортні товари першої необхідності. Крім того, регулювання може підтримувати економічну стабільність, регулюючи експорт та імпорт для стабілізації національної валюти та економічного балансу.

Хоча регулювання може мати переваги, такі як захист національних інтересів, підтримка економічної стабільності та забезпечення доступності стратегічних товарів, воно також має недоліки, включаючи можливість виникнення торгових суперечок, зниження конкурентоспроможності національної економіки та підвищення цін для споживачів. Отже, застосування державного регулювання цін у зовнішній торгівлі повинно бути ретельно обґрунтованим і збалансованим, щоб досягти економічної стабільності та захистити національні інтереси, не створюючи негативних наслідків для економіки та споживачів.

Сьогодні державне регулювання цін не є ефективним. Держава не в змозі вчасно втрутитися в цінові коливання та інфляцію, а організації втрачають мільярди гривень. Закон передбачає компенсацію різниці між регульованою та економічно обґрунтованою ціною, але в більшості випадків компенсація не виплачується, тому вигоди держави фактично реалізуються за рахунок підприємств.

Отже, у дослідженні було ретельно проаналізовано та висвітлено теоретичні аспекти державного регулювання цін у зовнішній торгівлі, а також стратегії та практичний досвід країн у цій сфері. Ми розглянули різноманітні

механізми та інструменти, які використовуються для контролю за цінами, визначили ключові органи, що здійснюють цей контроль, та висвітлили їх роль у загальній системі управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про зовнішньоекономічну діяльність : закон України від 16.04.1991 р. № 959-ХІІ : станом на 31 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>.
2. Законодавчо-нормативні документи з питань експорту. NEWP. URL: https://export.gov.ua/48-zakonodavcho-normativni_dokumenti.
3. Актуальні тенденції митно-тарифного регулювання зовнішньої торгівлі України | Економіка та суспільство. Home Page. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-65>.
4. Актуальні питання теорії та практики митної справи : монографія / за заг. ред. І. Г. Бережнюка. - Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2013. - 440 с. - (Митна справа в Україні).
5. Бабюк А. М. Правове регулювання митної справи в Україні. Актуальні проблеми держави і права. 2021. № 89. С. 3–7. URL: <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i89.3182>.
6. Данилюк С. М. Державне регулювання відносин у сільському господарстві зарубіжних країн. Innovative views in european fundamental scientific-practical legal studies. 2021. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-179-4-24>.
7. Державна Митна Служба. URL: <https://customs.gov.ua/>.
8. Захарова О. Ф. Державне регулювання цін та конкурентна політика в Україні. Зовнішня торгівля: право та економіка. 2008. № 2. С. 161–167.
9. Лемеха Р. І. Правове регулювання митних режимів за митним кодексом України та перспективи його вдосконалення. Актуальні проблеми держави і права. 2020. № 87. С. 87–96.

10. Маловичко А. Експорт транспортних послуг у міжнародній і зовнішній торгівлі. Економічний аналіз. 2011. Вип. 8, ч. 1. С. 125–128.
11. Міщенко І. В., Гармаш А. І. Митний контроль в Україні: сутнісні характеристики та термінологічний дискурс. Актуальні проблеми держави і права. 2021. № 88. С. 85–91. URL: <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i88.3063>.
12. Митний кодекс України : чин. законодавство зі змін. та допов. станом на 15 берез. 2009 р.: (відповідає офіц. текст.). Київ : ПАЛИВОДА А.В., 2009. 168 с.
13. Пріоритети забезпечення митної безпеки держави у період воєнного часу та післявоєнного відновлення України | Економіка та суспільство.
14. Хитра О. В., Корнійчук А. В. Зміна підходів до регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану. Ефективність міжнародної економічної інтеграції. 2023. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-326-5-28>.
15. Baldinyuk v. state regulation of foreign economic activity of Ukraine. Black Sea Economic Studies. 2022. No. 74. URL: <https://doi.org/10.32843/bses.74-6>.
16. Petrova A., Voitov S., Zeldin A. analyze of modern state of Ukraine foreign trade. State and regions. Series: economics and business. 2019. No. 4 (109). URL: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2019-4-3>.
17. Митний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 15 березня 2009 року. Київ: Паливода А.В., 2009. 168 с.
18. Міщенко І. В., Гармаш А. І. Митний контроль в Україні: сутнісні характеристики та термінологічний дискурс. Актуальні проблеми держави і права. 2021. № 88. С. 85–91. URL: <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i88.3063>.
19. Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2024 рік: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 року № 1402. Станом на 8 лютого 2024 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-2023-п#Text>.

- 20.Шептуха Д. В., Кононенко Я. В. Державне регулювання цін у зовнішній торгівлі. Матер. XIV Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. «Управління проектами: проектний підхід в сучасному менеджменті». 19-20 жовтня 2023 р., м. Одеса. ОДАБА. С. 455-456. URL: https://odaba.edu.ua/upload/files/Materiali_konferentsii_UP_2023.pdf.
- 21.Gas market report, Q2-2023 - analysis - IEA. IEA. URL: <https://www.iea.org/reports/gas-market-report-q2-2023>.
- 22.Oil market report - july 2023 - analysis - IEA. IEA. URL: <https://www.iea.org/reports/oil-market-report-july-2023>.
- 23.Scislowaska M. Five European countries will extend ban on Ukraine's grain but let it head to other places. AP News. URL: <https://apnews.com/article/grain-import-ban-ukraine-russia-war-85491c0420045fca26ad37907e3e0d74>.
- 24.World bank open data. World bank open data. URL: <https://data.worldbank.org/country/ukraine?view=chart>.
- 25.Worldsteel short range outlook april 2023. worldsteel.org. URL: <https://worldsteel.org/media-centre/press-releases/2023/worldsteel-short-range-outlook-april-2023/>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Спрощене митне оформлення для категорії товарів.

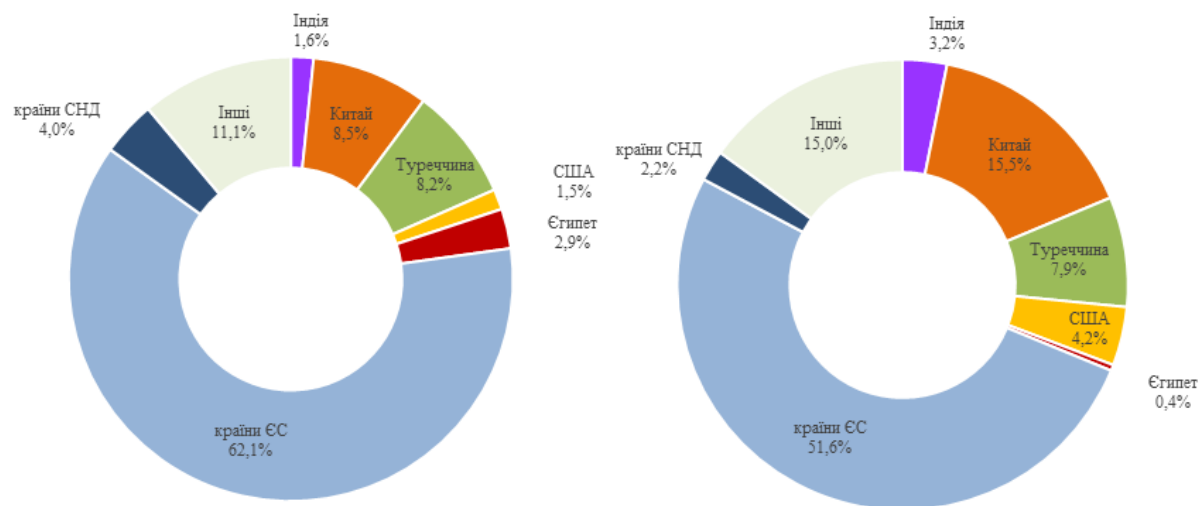
Категорія товару	Порядок митного оформлення	Нормативно - правовий акт, який врегульовує нововведення
<p>Благодійна допомога.</p> <p>В рамках товарів, які визнаються благодійною допомогою, законодавцем виокремлено 2 підкатегорії, для яких були спрощені процедури митного оформлення, зокрема:</p> <p><i>Підкатегорія 1:</i> Пластини для бронезилетів, переносні радіостанції нецивільного призначення, квадрокоптери нецивільного призначення, тепловізори, біноклі та інші товари згідно додатку 2 до постанови КМУ від 01.03.2022 № 174;</p> <p><i>Підкатегорія 2:</i> Інші товари, визнані декларантом благодійною допомогою, зокрема, але не виключно: спеціальні засоби індивідуального захисту (каски, у тому числі компоненти для їх виготовлення, бронезилети, тканини та нитки для виготовлення бронезилетів)</p>	<p>Визнання обох підкатегорій товарів благодійною допомогою здійснюється за декларативним принципом, тобто самостійно особою, яка ввозить товари і декларує їх як гуманітарну допомогу. Не вимагається отримання рішення спеціально уповноваженого державного органу з питань гуманітарної допомоги (Мінсоцполітики України).</p> <p>Митне оформлення таких товарів здійснюється за місцем перетину кордону шляхом подання митної декларації в електронній або паперовій формі. Заходи нетарифного регулювання ЗЕД не здійснюються.</p> <p>При цьому кожна із підкатегорій має свої особливості в митному оформленні:</p> <p><i>Підкатегорія 1</i> Для товарів 1-ої підкатегорії передбачено подання митним органам (а) митної декларації за спрощеною формою, наведеною у додатку 1 до Постанови КМУ 174 та (б) гарантійного листа кінцевого користувача за формою згідно з додатком 3 до вищезазначеної постанови КМУ. Кінцевим користувачем може виступати орган військового управління Міноборони України, правоохоронний орган або інше військове формування, створене відповідно до закону.</p> <p><i>Підкатегорія 2</i> Митне оформлення товарів 2-ої категорії здійснюється виключно шляхом подання митної декларації за спрощеною формою, наведеною у додатку 1 до постанови КМУ від 01.03.2022 № 174. Гарантійний лист від кінцевих користувачів для даної підкатегорії не потрібен.</p>	<p><u>Постанова КМУ від 01.03.2022 № 174 «Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану»</u> (далі - Постанова КМУ 174)</p> <p>На період дії воєнного стану не застосовуються:</p> <p>(1) <u>Порядок митного оформлення вантажів гуманітарної допомоги, затверджений постановою КМУ від 22 березня 2000 р. № 544;</u></p> <p>(2) Порядок взаємодії центральних і місцевих органів виконавчої влади та Національного банку щодо реалізації Закону України “Про гуманітарну допомогу”, затверджений <u>постановою КМУ від 25 березня 2013 р. № 241</u></p>
Товари відповідно до Постанови КМУ 236	Декларування та митне оформлення таких товарів в режимі імпорту може здійснюватися наступним чином:	<u>Постанова КМУ 236</u>

<p>Лікарські засоби, медичні вироби, м'ясо, риба, овочі, кава, чай, олія, цукор, товари критичного імпорту згідно з постановою КМУ від 24 лютого 2022 р. № 153, товари військового призначення відповідно до постанови КМУ від 20 листопада 2003 р. № 1807 та товари критичного імпорту згідно з постановою КМУ від 24 лютого 2022 р. № 153</p>	<p>(1) у звичайному порядку шляхом подання митної декларації до митного органу за місцем перетину митного кордону або в будь-якому митному органі в установленому законодавством порядку;</p> <p>(2) у спрощеному порядку шляхом подання попередньої митної декларації, яка містить всю необхідну інформацію для випуску товарів, без пред'явлення таких товарів митному органу (далі - Спрощений порядок).</p> <p>Варто зазначити, що митне оформлення таких товарів здійснюється без застосування заходів нетарифного регулювання ЗЕД (окрім державного експортного контролю).</p> <p>Окрім цього, застосовуючи спрощений порядок, імпортер має право шляхом подання відповідної заяви отримати відстрочення оплати імпортерських митних платежів для певних категорій товарів, визначених у додатку до Постанови КМУ 236.</p>	
<p>Товари, які імпортують платники 3 групи</p>	<p>Спрощений порядок можуть застосовувати суб'єкти господарювання, які є платниками єдиного податку першої, другої та третьої групи (за умови застосування ставок 5 % або 2 %).</p>	<p><u>Закон 2142</u></p>
<p>Товари, зазначені у п. 41 підр. 5 розд. XX ПК України (бензин, газ, важкі дистиляти та інші нафтопродукти)</p>	<p>Спрощений порядок можуть застосовувати суб'єкти господарювання - імпортери таких товарів без обмежень в частині системи оподаткування чи організаційно-правової форми</p>	<p>Закон 2142</p>
<p>Транспортні засоби Автомобілі, кузови до них, причепа та напівпричепа, мотоцикли, транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, транспортні засоби для перевезення вантажів</p>	<p>Митне оформлення здійснюється у звичайному порядку (порядку, який діяв до введення воєнного стану).</p> <p>Зміни в оподаткування імпорту транспортних засобів зазначені нижче у відповідному розділі.</p>	<p>Закон 2142</p>
<p>Товари військового та подвійного призначення (відповідно до постанов КМУ від 20.11.2003 № 1807 та від 28.01.2004 № 86, крім товарів, на які поширюється дія Постанови КМУ 174)</p>	<p>Митне оформлення здійснюється у звичайному порядку (порядку, який діяв до введення воєнного стану), окрім випадку декларування певних товарів даної категорії як благодійної допомоги (може використовуватися спрощена митна декларація відповідно до Постанови КМУ 174)</p>	<p>Постанова КМУ 236, Постанова КМУ 174</p>

Джерело: складено за [7], [17].

Додаток Б

Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами, 6 міс. 2023 р.

Джерело: складено за [23].